

בעניין:

1. תנו לחיות לחיות (ע"ר)

2. אנונימוס – עמותה לזכויות בעלי-חיים

שתייהן באמצעות עו"ד יוסי וולפסון ו/או נטע יגר
ו/או לימור קרוכמל-שניידר ו/או שגיב לוי
מהמחלקה המשפטית של תנו לחיות לחיות
רחוב דב פרידמן 8, ת.ד. 3602, רמת-גן 52136
טל': 03-6241776, פקס': 03-6241779
נייד (עו"ד וולפסון): 052-2598773

העותרות

-- נ ג ד --

1. מנהל השירותים הווטרינריים במשרד החקלאות

באמצעות ב"כ מפרקליטות המדינה
רחוב סלאח אלדין 29, ירושלים
טל': 02-6466590, פקס': 02-6467011

2. חב' דה לוי תוצרת חקלאית בע"מ

3. חב' איילות תוצרת חקלאית בע"מ

שתייהן באמצעות עו"ד אמיר רנן
רחוב כנרת 5, ת.ד. 909, בני-ברק 5110804
טל': 03-5788770, פקס': 03-5788771

4. עגלי טל שיווק בקר בע"מ

5. ראשי בקר בע"מ

6. משק תמיר נהלל בע"מ

7. משק אלי לוין

ארבעתם באמצעות ב"כ ממשרד עו"ד גיל להב
רחוב השילוח 4 (בית מישורים), ת.ד. 6907, פי"ת 4934829
טל': 03-6128040, פקס': 077-5558075

8. בקר תנובה – שותפות מוגבלת רשומה

באמצעות ב"כ איתמר ענבי ואח'
ממשרד ש. פרידמן ושות', עורכי דין
רחוב סחרוב 9, ת.ד. 15065, חיפה 3508409
טל': 04-8546666; פקס': 04-8546677
דוא"ל: haifa@friedman.co.il

9. בית מטבחיים דבאח בע"מ

10. סאלח דבאח ובניו בע"מ

11. בקר וכבשים דבאח בע"מ

שלושתן באמצעות ב"כ עו"ד גילי שפר ואחרים
ממשרד בן ארי, פיש סבן ושות'
רחוב מעלה השחרור 15, חיפה 3328439
טל': 04-8371505, פקס': 04-8370231

12. אמפ"י התאחדות מפטמים ישראלית

באמצעות ב"כ המשיבות 2-3.

המשיבים

תגובת העותרות להודעת העדכון של המשיב 1

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד, מיום 1.2.2017, ולארכה מיום 9.7.2017, מתכבדות העותרות להגיש את תגובתן להודעת העדכון מטעם המשיב 1 (להלן: "המשיב") מיום 26.6.2017.

1. מוקד המחלוקת בתיק הוא בשאלה מה המענה הראוי לייסורים הקשים שכרוכים במשלוחים החיים מעצם הווייתם. לגישת העותרות, הפתרון הוא **במניעת הסבל ע"י המרת המשלוחים החיים בסחר בבשר**. המשיב מציע, במקום זאת, **אסדרה של הסבל, באמצעות הוראות מינהל ופעולות פיקוח ואכיפה, שהאפקטיביות שלהן, ולו בהפחתת הסבל, מוטלת בספק**.

העותרות טוענות, שהמרת המשלוחים החיים בסחר בבשר היא החלופה המידתית והסבירה יותר, שכן היא מונעת את הסבל שהוא מובנה למשלוחים הבינלאומיים של בעלי-חיים חיים, מפחיתה את הסיכון של העברה בין-מדינתית של מחלות וטפילים, ובה בעת מאפשרת לספק לציבור את מלוא הביקוש לבשר, ואף במחירים נמוכים יותר.

2. כפי שנראה להלן, מההודעה המעדכנת של המשיב, מיום 26.6.2017, עולה כי:

א. לא נעשות פעולות כלשהן לקביעת תנאים ביחס לאופן ההובלה של בעלי-חיים במשלוחים החיים (במשך חמישה חודשים לא הצליח משרד החקלאות אף לתרגם מסמך קצר מאנגלית לעברית כדי לקדם את הנושא!);

ב. אין למשיב מענה לטענות, מגובות בתיעוד ובמסמכים, בנוגע לאי-אכיפת חקיקה קיימת.

היחס של המשיב לחלופת האסדרה הוא, בלשון המעטה, לא רציני. והטעם לכך, נודה באמת, הוא שהחלופה הזו עצמה איננה חלופה רצינית.

3. כפי שנראה, גם הוועדה המייעצת לנושא צער בעלי-חיים סבורה שהפתרון הוא בחלופה של המרת המשלוחים החיים בסחר בבשר.

4. בטרם נתייחס לדברים כסדרם, ראוי להביא שני עדכונים:

ראשית, לעניין היקף המשלוחים החיים. לפי נתוני משרד החקלאות, מספר בעלי-החיים שיובאו במשלוחים החיים במחצית הראשונה של שנת 2017 עמד על 268,172, שהם **20% יותר** מאשר בתקופה המקבילה אשתקד. זאת כשכבר אשתקד נשבר שיא של כל הזמנים, כשמספר בעלי החיים במשלוחים חצה את קו החצי-מיליון. דומה שהמשיב איבד שליטה על התופעה.

שנית, לעניין מחירי הבשר הטרי. כפי שראינו בעבר (נספחים ע/25-31 להודעה המעדכנת מטעם העותרות מיום 2.1.2017) מחירי הבשר הטרי המיובא נמוכים ממחירי הבשר הטרי מבעלי-חיים שהובאו לישראל חיים. דו"ח עדכני של משרד הכלכלה מלמד שהדבר ממשיך להיות נכון, והמרת המשלוחים החיים ביבוא בשר עולה בקנה אחד עם הורדת יוקר המחיה.

דו"ח משרד הכלכלה מצורף כנספח ע/37.

למשיב אין מענה לטענות בדבר אי-אכיפת החוק על המשלוחים החיים

5. בלב עמדתו של המשיב בעתירה זו עומדת הטענה שהפתרון הראוי לסבלם של בעלי-החיים במשלוחים החיים – גם אם הוא חלקי מאוד – הוא באמצעות אסדרה ואכיפה.
6. כשהוא לב הטיעון, ניתן היה לצפות שהמשיב יצביע על פעולות האכיפה שהמדינה נוקטת, וישיב ברחל-בתך-הקטנה לכל טענה וטענה בדבר רפיון מערכת האכיפה. לא כל שכן, כאשר העותרות טוענות שגורמי הפיקוח הממשלתיים מתעלמים ממעשים עברייניים, הנעשים לנגד עיניהם ממש, אינם מטפלים בתלונות ואינם אוכפים את החקיקה הקיימת.
7. לקראת הדיון, שהתקיים ביום 1.2.2017, הגישו עמותות "חופש לבעלי חיים" ו"קירות שקופים" בקשה להצטרף להליך. הבקשה מפרטת הפרות חמורות של החוק, ומצורפות אליה אינספור תלונות שהגישו המבקשות לגורמי הממשל הרלוונטיים – ואשר לא זכו להתייחסות. התמונה העולה מהבקשה היא תמונה קשה ביותר של לית-דין ולית-דיין, כשההפרות מצד הרשויות יוצרת חסינות בפועל (impunity) למתעללים ותופת לבעלי-החיים.
8. **לא בכדי ביקשה ב"כ המשיב להגיש התייחסות לדברים החמורים העולים מבקשת ההצטרפות**, ובית המשפט הנכבד סבר שראוי ליתן לה זמן על מנת לבדוק את הדברים, ואפשר לה, בהחלטתו מיום 1.2.2017, להגיש את תגובתה לדברים תוך 30 יום.
9. **בהודעה המעדכנת של המשיב אין התייחסות לדברים שהועלו בבקשת ההצטרפות**, ויש להבין מכך שהוא מודה בכך שהדברים היו מלאים ומדויקים במועד הגשת הבקשה, ושגם אין לו מה לדווח לגבי תיקון המעוות – ולו בדיעבד – במהלך החודשים שחלפו מאז.
10. שוב מתברר, כי טענות המשיב בדבר הפיקוח והאכיפה שמופעלים ביחס למשלוחים החיים הן רטוריקה ריקה מתוכן, בעוד שהמציאות היא שהרשויות נוקטות העלמת עין וטיוח.
11. נזכיר בהקשר זה שגם טענותיהן של העותרות, על העלמת עין מעבריינות, המופיעות בסעיפים 34-63 לעתירה, לא זכו עד היום למענה פרטני – לא במסגרת ההליכים בעתירה ולא מחוצה להם. טענות אלו נוגעות להעלמת עין מעבירות, לאי-נקיטת צעדים גם כאשר אנשי הפיצו"ח מזהים ומתעדים עבירות פליליות, לשיתוף פעולה של הממשלה עם הפרת החקיקה האוסטרלית, לאי-אכיפה שיטתית של הוראות בסיסיות בחקיקה הישראלית בנוגע לתיעוד הובלות, לאי-מענה לתלונות ועוד.
12. **המשיב אינו יכול להתגדר בטענות בדבר פיקוח ואכיפה, ובה בעת לא להתייחס לטענות, המבוססות על תיעוד ועל התכתבויות, המלמדות על אי-אכיפה ועל הפקרות.**

המשיב לא מקדם מהלך רגולטיבי לעניין תנאי ההובלה

13. ההבטחה העיקרית שנכללה בתגובה המקדמית של המשיב, מיום 2.2.2016, היתה שיותקנו תקנות שמטרתן הפחתת הסבל של בעלי-החיים במשלוחים החיים: **"שר החקלאות הנחה את הגורמים המקצועיים לשקוד על גיבוש נוסח מוצע לתקנות בהקדם האפשרי"** נאמר שם בסעיף 38.

14. בתגובה, מיום 26.1.2017, להודעה המעדכנת של העותרות, חזר המשיב על ההבטחה. **"שר החקלאות הנחה את הגורמים המקצועיים לשקוד על גיבוש נוסח מוצע לתקנות בהקדם האפשרי"** חזר המשיב על הדברים שאמר שנה קודם לכן, בתגובתו המקדמית.

15. והנה, בהודעה המעדכנת, אין זכר לנושא התקנות. במקום זאת מתייחס המשיב להוספת תנאים בהיתרי היבוא.

16. המשיב לא מסביר מדוע זנח את הרעיון של התקנת תקנות לטובת הרעיון של קביעת תנאים בהיתרי היבוא. המקטרגים עשויים לטעון שהליך התקנת תקנות, להבדיל מהליך של קביעת תנאים בהיתרים, הוא הליך חקיקה שקוף, והתקנות טעונות אישור של ועדת החינוך של הכנסת. לעניין זה ראוי להזכיר את דברי בית משפט נכבד זה: **"אף שהממונה על החוק הוא שר החקלאות, דורשות התקנות המותקנות על-ידי את אישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת. תפקיד האחרונה – כך נראה – הוא להבטיח כי בעת התקנת התקנות יינתן משקל ראוי לאינטרס ההגנה על בעלי החיים"** (בג"ץ 9232/01 "נח" – ההתאחדות הישראלית של ארגונים להגנת בעלי חיים נ' היועמ"ש לממשלה, פ"ד נז(6) 212, 250 (2003)).

17. וכיצד פועל המשיב להוספת התנאים בהיתרי היבוא? בסעיף 9 להודעה המעדכנת מתאר המשיב ישיבות שקיים על-מנת לקדם מהלך זה עוד בחודש פברואר 2017, כאשר מאז הנושא מתעכב: **"בהמשך לישיבות אלו"** כותב המשיב **"פועל מנהל השירותים הווטרנריים לתרגום הוראות האיחוד האירופי... לאחר תרגום הרגולציה האירופית ניתן יהיה לנסח את התנאים ברשיונות היבוא"** (סעיף 10 להודעה המעדכנת).

אין הח"מ מקנא בפרקליטה שנאלצה לתרץ את המחדלים של לקוחה בכך שבמשך חמישה חודשים לא הצליחו במשרד החקלאות לתרגם מאנגלית לעברית את הקטעים הרלוונטיים ממסמך לא ארוך, שצורף לתגובה המקדמית של המשיב מיום 2.2.2016!

18. גם אילו היה משרד החקלאות פועל, ולו בצעדי צב, לשילוב הוראות החקיקה האירופית בהיתרי היבוא, לא היה לדבר ערך.

ראשית, הסטנדרטים בחקיקה האוסטרלית והאירופית הם נמוכים באופן משמעותי מהנדרש. כך, למשל, הצפיפות המרבית המותרת לפי סטנדרטים אלו אינה מאפשרת לבעלי

החיים התנהגות נורמאלית¹. היא לא נקבעה על בסיס מחקר מדעי, אלא על בסיס הניסיון של התעשייה, שמתמקד באופטימום הכלכלי ולא בהשפעה על רווחת בעלי החיים².

שנית, גם אם הכללים יעוגנו בהיתרים, הסנקציה שהמשיב מבטיח להטיל על מי שייתפס מפר אותם הוא "קנס של 1,000 ₪ לכל בהמה, במגבלות שיעור הקנס הקבוע בחוק העונשין לעבירה לפי סעיף 28 לפקודה, שהעונש עליה אינו עולה על שנה והומרה בקנס" (סעיף 11 להודעה המעדכנת), דהיינו 29,200 ₪ – סכום זניח ביחס לכספים שמגלגלת התעשייה.

שלישית, אין ערך לתנאים בהיתרים אם הם לא נאכפים. על רצינות האכיפה של משרד החקלאות בשלב הפריקה וההובלה היבשתית בתוך ישראל כבר עמדנו. היינו שואלים: "מה ניתן לצפות ממנו ביחס לאכיפה בלב האוקיינוס ההודי או במרחבי הים התיכון?". אולם השאלה מיותרת. בשיבת הוועדה המייעצת לצער בעלי-חיים, אליה נפנה מיד, הבהירה יועצת משפטית מהלשכה המשפטית של משרד החקלאות, כי אין כוונה לאכוף את התנאים, למעט בדיקה שתתקיים בעת הגעת האוניה לנמל בארץ. היא הגדילה ודרשה, במסגרת דיון בהמלצה לתגבור מערך הביקורת והאכיפה של משרד החקלאות, שיודגש שהכוונה רק לביקורת ולאכיפה בשלב הפריקה מהאוניה וההובלה בתוך ישראל.

המלצות הוועדה המייעצת

19. ביום 18.7.2017 התכנסה הוועדה המייעצת לעניין צער בעלי-חיים, שהוקמה לפי החלטת הממשלה 833, ואימצה את ההמלצות הבאות בכל הנוגע למשלוחים החיים:

"אמירות עקרוניות של הוועדה

(1) הוועדה סבורה שההובלות הבינלאומיות של בעלי-חיים כרוכות מעצם הווייתן בפגיעה ברווחת בעלי-חיים.

(2) מבחינת רווחת בעלי-חיים, מוטב לגדל ולשחוט את בעל-החיים בסמוך למקום שנולד, ולייבא את הבשר.

הוועדה ממליצה לממשלה לנקוט צעדים ממשליים בכיוון זה, ובכלל זה:

(3) הוועדה ממליצה לבחון את השוואת תנאי היבוא של עגלים חיים לעומת יבוא בשר מצונן בהיבטי מיסוי ומכסות – לבחון אפשרות להחיל את אותו משטר מיסוי, מתוך הנחה כי המצב הקיים היום לפיו ישנו תמריץ חיובי לייבוא עגלים חיים על פני בשר מצונן, פוגע ברווחת בעלי חיים.

¹ Caulfield, M P et al (2014), " Heat stress: A major contributor to poor animal Welfare associated with long-haul live export voyages", **The Veterinary Journal** 199 p. 223-228 at p. 225.

² Philips C J C, "The Welfare of Livestock during Sea Transport" in Apppleby M *et al* (editors) **Long Distance Transport and Welfare of Farm Animals** (CABI, 2008) at p.149.

(4) הוועדה ממליצה לאסור ייבוא של בעלי חיים המיועדים לשחיטה מיידיית עם הגעתם לישראל.

(5) הוועדה ממליצה לקדם את הבחינה של הארכת תוקף חיי המדף של בשר מצונן, שנעשית על ידי משרדי החקלאות והבריאות.

(6) הוועדה ממליצה לתגבר את מערך הפיקוח והאכיפה של משרד החקלאות בתחום יבוא בעלי חיים לפיטום ושחיטה בישראל."

20. ההמלצות אומצו בידי הוועדה כמעט פה אחד, כאשר כל נציגי משרדי הממשלה (שהיוו רוב בחדר), לרבות המשיב, שהשתתף בישיבה בעצמו, הצביעו בעד אימוץ ההמלצות.

21. ויש לשים לב לאלו :

א. הוועדה מאמצת את העמדה של כל הגורמים המקצועיים, שצוטטו בהרחבה בעתירה, לפיה המשלוחים החיים כרוכים באופן אינהרנטי בפגיעה ברווחת בעלי-החיים.

ב. הוועדה מאמצת את גישת העותרות, לפיה המפתח להתמודדות עם הבעיות שמציבים המשלוחים החיים הוא בהמרתם בסחר בבשר. זוהי האמירה העקרונית השנייה בהמלצות הוועדה, והוועדה ממליצה לממשלה "לנקוט צעדים ממשיים בכיוון זה".

ג. הצעדים הקונקרטיים (3) ו-(5) עליהם ממליצה הוועדה מכוונים שניהם לשנות כללים רגולטיביים קיימים, אשר נותנים יתרון מלאכותי ולא הוגן לסגמנטים של תעשיית הבשר המבוססים על משלוחים חיים על פני הסגמנטים המבוססים על יבוא בשר טרי.

ד. הצעד הקונקרטי (4) עליו ממליצה הוועדה נוגע לאיסור על חלק מסוים מהמשלוחים, שהוא בבחינת שיא האבסורד, כאשר בעל החיים מובל ישירות מהנמל לבית המטבחיים.

ה. אין בהמלצות הוועדה התייחסות כלשהי לקביעת תנאי הובלה כאלו או אחרים, בין אם בתקנות או כחלק מרישיונות היבוא, כאמצעי להפחתת הסבל במשלוחים החיים. הוועדה לא אימצה כיוון חשיבה זה לא באמירות העקרוניות שלה ולא בצעדים הקונקרטיים שהיא ממליצה עליהם.

השלכותיהן של המלצות הוועדה המייעצת על העתירה דנן

22. כפי שראינו, הוועדה המייעצת קבעה, בתמיכת המשיב, כי "מבחינת רווחת בעלי-חיים, מוטב לגדל ולשחוט את בעל-החיים בסמוך למקום שנולד, וליבא את הבשר" וכי "הוועדה ממליצה לממשלה לנקוט צעדים ממשיים בכיוון זה, ובכלל זה...".

23. הוועדה לא דנה בחוקיות היתרי היבוא שנותן המשיב ליבוא בעלי-חיים לפיטום ולשחיטה. עם זאת, הפסקת מתן ההיתרים הללו עולה בקנה אחד עם המלצת הוועדה לנקוט צעדים ממשיים בכיוון של גידול ושחיטת בעל-החיים בסמוך למקום בו נולד, וייבוא הבשר.

24. שאלת חוקיות היתרי היבוא חוזרת, אם כן, לפתחו של בית משפט נכבד זה.

25. כפי שפתחנו, השאלה במחלוקת בתיק היא מה המענה הראוי לייסורים הקשים שכרוכים במשלוחים החיים מעצם הווייתם. לגישת העותרות, הפתרון הוא במניעת הסבל ע"י המרת המשלוחים החיים בסחר בבשר. המשיב מציע, במקום זאת, אסדרה של הסבל, ע"י הוראות מינהל ופעולות פיקוח ואכיפה, שהאפקטיביות שלהן, ולו בהפחתת הסבל, מוטלת בספק.

26. בהחלטה מיום 1.2.2017, נתן בית המשפט הנכבד למשיב הזדמנות להוכיח שהאפיק שהוא מציע הוא אפקטיבי. כלשון ההחלטה "אנו סבורים, כי יש מקום לקדם באופן נמרץ לעת הזאת את צמצום הסבל ככל הניתן." בית המשפט הנכבד לא חסך בביטויים להדגיש את ציפייתו להתנהלות נמרצת ומשמעותית: "מעשים של ממש", "לקדם באופן נמרץ", "העלאת הילוך", "המרצת הפעילות".

במקום זה, מצאנו שהמשיב התיישב לתרגם את הוראות התקינה האירופית, ועדיין טורח על המשימה. ובאשר לפעולות של אכיפה – ראינו שלמשיב אין ולו מלה אחת לומר כנגד הביקורת הקשה שנמתחה כנגדו. האם אין בכך משום הבעת אי-אמון, מצדו של המשיב עצמו, באפיק של "צמצום הסבל ככל הניתן"?

27. הוועדה המייעצת לצער בעלי-חיים, שהמשיב תלה את יהבו בהחלטותיה, כלל אינה הולכת באפיק זה של "צמצום הסבל ככל הניתן" אלא מעדיפה את האפיק של מניעת הסבל בדרך של צמצום ההיקפים של המשלוחים החיים וקידום חלופה של יבוא בשר. הוועדה קבעה שהסבל נובע מעצם הווייתם של המשלוחים החיים, והציעה פתרונות שיביאו לצמצום בדרך של ביטול עיוותים רגולטוריים שנותנים יתרון מלאכותי למשלוחים החיים.

28. נחזור לשיקול הדעת הנתון בידי המשיב במתן היתרים ליבוא בעלי-חיים חיים לפיטום ולשחיטה. מבחינה טכנית, אין כל בעיה להמיר את היבוא הזה ביבוא בשר: בתי מטבחיים ברחבי העולם נכונים לספק את הבשר הזה, ויבואנים נכונים לייבאו לישראל. כבר היום ישראל מייבאת בשר טרי מפולין, מארגנטינה, מאירלנד, מספרד, מצרפת ומארצות-הברית

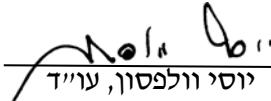
והפוטנציאל גדול אף יותר. לפי נתוני משרד הכלכלה³, בשר טרי מיובא היה בסוף 2016 למעלה מ-66% מן הבשר הטרי הנמכר ברשתות.

29. המרת היבוא של בעלי-חיים חיים ביבוא בשר אף נושאת פוטנציאל של הוזלת המחיר לצרכן. פוטנציאל זה ממומש כיום רק באופן חלקי בשל העיוותים הרגולטוריים עליהם מצביעה הוועדה המייעצת – אולם כבר כיום הבשר המיובא הטרי זול באופן משמעותי מהבשר שמקורו במשלוחים החיים. ראינו⁴ שכבר בשנת 2016 היה הבשר הטרי המיובא זול ב-17% בממוצע מהבשר שמקורו במשלוחים החיים. המגמה נמשכת: מנספח ע/37 לתגובה הנוכחית עולה, למשל, שבשר כתף בקר מיובא מאירופה נמכר ברשת "שופרסל" במחיר זול ב-35% מבשר כתף בקר של בעלי-חיים שנשחטו בישראל.

30. בנסיבות אלו, ונוכח האפיק עליו מצביעה הוועדה המייעצת לצער בעלי-חיים, בעצם מתן ההיתרים ליבוא בעלי-חיים לפיטום ולשחיטה יש משום גרימת סבל שלא לצורך לבעלי-חיים. מתן ההיתרים נותן מענה לביקוש הצרכני לבשר באמצעי שהוא לא רק האמצעי הפוגעני יותר, אלא שהוא האמצעי הפחות רציונאלי להשגת התכלית. זהו גם אמצעי שפגיעתו בבעלי-חיים אינה עומדת במבחן המידתיות גם במובנו הצר.

31. הגיעה, לכן, העת שייצא תחת ידי בית המשפט הנכבד צו על תנאי, המכוון אל המשיב, והמורה לו לנמק מדוע לא יחדל מליתן רשיונות ליבוא בעלי-חיים המיועדים לשחיטה (בין שחיטה מיידית ובין שחיטה לאחר תקופה של פיטום).

24 ביולי, 2017

יוסי וולפסון, עו"ד

---

³ נספח ע/25 להודעה המעדכנת של העותרות מיום 2.1.2017.
⁴ נספח ע/26 להודעה המעדכנת של העותרות מיום 2.1.2017.